

ԿԱՐԾԻՔ

Ն. Սուրբիասյանի «Ֆինանսական պատասխանատվության իրավական հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում» թեմայով ԺԲ.00.02. - «Հանրային իրավունք – սահմանադրական, վարչական, ֆինանսական, մունիցիպալ, բնապահպանական, եվրոպական իրավունք, պետական կառավարում» մասնագիտությամբ դոկտորական ստենախոսության վերաբերյալ

Ուսումնասիրությունները վկայում են, որ ՀՀ գործող ֆինանսական օրենսդրության բացթողումների, ինչպես նաև դրա կիրառման անկայունության և անարդյունավետության պատճառով այսօր ընդլայնվում են ֆինանսական իրավախախտումների աշխարհագրությունը, աճում է իրավախախտների թվաքանակը:

Մասնագետները նշում են, որ ոչ միայն ՀՀ-ում, այլև աշխարհի շատ պետություններում գնալով ֆինանսական իրավախախտումների թվաքանակը աճում է, որն ըստ էության ֆինանսական իրավունքի տեսաբանների մեծամասնության կողմից բացահայտվում է որպես սեփականատիրոջ կողմից իր ունեցվածքը ուրիշին հանձնելու անցանկալի հոգեբանական վարվեցողություն, նույնիսկ, եթե այդ պահանջը սահմանված է օրենքով:

Հայկական պետականության զարգացման ներկա պայմաններում օրակարգի հրատապ հարցերից մեկը բյուջետային կարգապահության և վերահսկողության օրենսդրական ամրագրումն է, որի բացը գործնականում իրեն զգացնել է տալիս իշխանությունների բյուջետային քաղաքականության մշակման և առօրյա իրացման գործընթացներում:

Մաքսային միություններին անդամակցելու ժամանակակից պահանջներին համապատասխան կայունացել է հայկական արժույթի փոխանակային կապը, որի շնորհիվ տնտեսվարող կազմակերպությունները և քաղաքացիները հնարավորություն ունեն երկրի մաքսային սահմաններով ներմուծել և արտահանել շուկայական տնտեսության պահանջներին համապատասխան ապրանքներ և տրանսպորտային միջոցներ:

Ստենախոսության թեմայի ընտրությունը և դրա արդիականության հիմնախնդիրների համար վերը հիշատակված վերլուծությունները ինքնին վկայում են, թե օբյեկտիվորեն որքան մեծարժեք է ժամանակակից ֆինանսական իրավունքի տեսության ոլորտում ֆինանսաիրավական պատասխանատվության և հարկադրանքի իրավական բնույթի և իրավաբանական պատասխանատվության համակարգում վերջինիս որպես պատասխանատվության նոր և ինքնուրույն տեսակի ճանաչման հիմնախնդիրների գիտական լուսաբանումները, ինչպես նաև այն նոր ուղիների փնտրտուքը, որը կնպաստի պետության ֆինանսական գործունեության կատարելագործմանը հանրային ֆինանսների իրավական կարգավորման ոլորտում՝ հարկադրանքի և պատասխանատվության, ինչպես նաև ֆինանսական իրավախախտումների գործերով վարույթի արդյունավետ նոր միջոցների կիրառմանը:

Ստենախոսության թեմայի արդիականությունը հեղինակին հնարավորություն է ընձեռել կանխորոշել հետագոտման նպատակը, որի բացահայտումների համար աշխատանքի հեղինակը առաջադրված տաս խնդիրներին տվել է հիմնավոր պատասխաններ (ստենախոսության 8-9 էջ):

Պաշտպանության ներկայացված ստենախոսությունը ֆինանսական իրավունքի գիտության ոլորտում առաջին փորձերից մեկն է, որը ֆինանսական պատասխանա-

տվության և վարույթի իրավագիտական պահանջներին համապատասխան ամբողջացվել և գիտահետազոտական միասնական ուսումնասիրությունների լույսի տակ ներկայացվել է ֆինանսական պատասխանատվության օբյեկտի առակայությունը, նրա ինքնուրույն գոյության անհրաժեշտությունը բացահայտելով իրավաբանական պատասխանատվության հայեցակարգում այնպիսի նորույթներ, որոնք ներհատուկ են միայն ֆինանսական պատասխանատվությանը:

Ատենախոսական հետազոտության տեսական և գործնական նշանակությունը խիստ անհրաժեշտություն է հայրենական իրավունքի համակարգում ստվերում մնացած ֆինանսական իրավունքի գիտության զարգացման համար: Առաջարկված են մեծածավալ ֆինանսաիրավական հիմնախնդիրներ, որոնց ճշգրիտ և հիմնավորված վերլուծություններն ուղղված են ֆինանսաիրավական հարկադրանքի, պատասխանատվության, ինչպես նաև ֆինանսական իրավախախտումների վարույթի իրավական կարգավորման արմատավորմանը տնտեսական և ֆինանսական համապետական խնդիրներ լուծելիս միաձուլվում են ՀՀ ֆինանսական համակարգին և հանդես են գալիս իշխանության միասնական ֆինանսական գործունեության իրավական բաղադրիչ:

Կարծում ենք՝ ֆինանսական իրավունքի գիտության և ճյուղի որոշակի նորույթներ բացահայտված են հատկապես աշխատանքի վերջին չորրորդ գլխում:

Օրենսդրական բարեփոխումների կապակցությամբ հեղինակը մեծ թվով առաջարկություններ է ներկայացրել փոփոխելու «Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքի», ՀՀ «Հարկային օրենսգրքի» իրավական պատասխանատվություն սահմանող մի շարք դրույթներ, որի արդյունքում վերանում է միևնույն իրավախախտման համար «կրկնակի» պատասխանատվության սկզբունքի խախտման դեպքերը (տե՛ս, ատենախոսության 164-166 էջերը):

Նկատի ունենալով, որ ֆինանսական իրավունքի հարցերը իմ գիտական հետաքրքրությունների տիրույթից դուրս են, ուստի գրախոսվող աշխատանքի վերաբերյալ կներկայացնեմ մեթոդաբանական և տեսաիրավական բնույթի որոշ նկատառումներ:

1. Ակնկալվող հայեցակարգերի բացակայություն: Դոկտորանտը, որպես պաշտպանության ներկայացվող դրույթ, նշում է ՀՀ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսական գործունեությունն իրավական կարգավորման գործիքների հիմնավորմանն ուղղված իրավական նոր հայեցակարգերի մշակումների մասին: Պաշտպանության այս դրույթին ծանոթանալիս առաջին իսկ ակնկալիքն այն էր, որ դոկտորական ատենախոսության հավելվածում կգտնեմ առաջարկվող հայեցակարգերի նախագծերը: Մինչդեռ հեղինակը նման հայեցակարգերի նախագիծ չի ներկայացրել կամ հայեցակարգի ձևաչափին մոտ ոլորտի բարեփոխումների ուղղություններ չի մատնանշել:

Հայեցակարգի մշակման մասին պաշտպանության դրույթում հիշատակում ունեցող դոկտորական ատենախոսության առաջնային խնդիրներից է հենց այդպիսի հայեցակարգերի կամ դրա ուղղությունների ներկայացումը, որը կարող է գնահատվել գիտական էական նվաճում:

2. Պատմաիրավական մեթոդի բացակայություն: Խիստ զարմանք առաջացրեց, երբ ատենախոսության մեթոդաբանության բաժնում չհանդիպեցի պատմաիրավական մեթոդի կիրառման մասին հիշատակում: Դոկտորանտի կողմից պատմաիրավական մեթոդը չգործածելը համարում եմ նման գիտական աշխատանքի էական բացթողում: Դոկտորական ատենախոսության ձևաչափով իրականացվող

հետազոտությունը չի կարող ամբողջական և համալիր համարվել, եթե վերհանված չեն հետազոտվող ինստիտուտի ծագումնաբանությունը: Գիտական աշխատանքի լրիվության սկզբունքը պահանջում էր դոկտորանտից ուսումնասիրել Հայաստանի առաջին Հանրապետության և Անկախ Հայաստանի պոզիտիվ իրավունքում ֆինանսական պատասխանատվության հարցերի կարգավորումները և դրա զարգացման միտումները:

Ընդ որում, կարծեք՝ ֆինանսական պատասխանատվության հարցերը հայկական իրավունքի պատմության չուսումնասիրված հարցերից է, որը պետք է լրացվեր հենց այս աշխատանքում: Կարծում ենք՝ աշխատանքի 23-68 էջերը պետք էր ծանրաբեռնել ոչ թե պետության ծագման մասին տեսապատմական հարցերով, կամ տնտեսական օրենքների, պետության ֆինանսական համակարգի վերաբերյալ հարցերով, այլ ատենախոսն այն պետք է օգտագործեր ֆինանսական պատասխանատվության պատմական զարգացման հարցերի հետազոտման նպատակով:

3. Ֆորմալ-տրամաբանության օրենքների անտեսումը

3.1. Իրավական պատասխանատվության օրինակով: Աշխատանքի 214 էջում կարդում ենք. «Ընդհանրացնելով տարբեր հեղինակների դիրքորոշումները, նկատենք, որ իրավաբանական պատասխանատվությունը դա պատասխանատվություն է, որն իրականացվում է իրավունքի և պետական օրենքների հիման վրա, ըստ անհրաժեշտության իրավական ակտերն իրականացնելիս»: Նույնաբանություն (տավտոլոգիա) է, երբ նշվում է իրավաբանական պատասխանատվությունը դա պատասխանատվություն է:

Ի դեպ, այս բնորոշումը կարդալիս ծագեծ իրավաբանական տեսանկյունից մեթոդաբանական նշանակություն ունեցող հարակից հարց: Հեղինակը բնորոշման մեջ օգտագործում է. «պատասխանատվությունն իրականացվում է իրավունքի և պետական օրենքների հիման վրա»: Ցանկալի է լսել ատենախոսի պարզաբանումները իրավաբանական պատասխանատվության թեմայի շրջանակներում, իրավունքի և պետական օրենքի տարանջատման հիմնավորումների մասին: Իրավաբանական պատասխանատվությունը, որը կապվում է պետական հարկադրանքի հետ, արդյոք կարող է իրացվել պետական օրենքներից դուրս:

3.2. Ֆինանսական հարկադրանքի օրինակով: Պաշտպանության ներկայացվող դրույթներում հեղինակը նշում է. «ֆինանսաիրավական հարկադրանքը կարելի է բնութագրել որպես ֆինանսաիրավական նորմերով սահմանված հարկադրանքի միջոցների ամբողջություն»:

Նախ այս բնորոշման մեջ ևս առկա է նույնաբանություն, երբ հարկադրանքը բացահայտվում է նույն «հարկադրանքի միջոց» հասկացությամբ:

Երկրորդ ֆինանսական հարկադրանքի բնորոշումը չի բխում հեղինակի կողմից տրվող առավել ընդհանուր իրավական հարկադրանքի ընդհանուր բնորոշումից: Աշխատանքի 101-րդ էջում նշվում է. «իրավական հարկադրանքը պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների հատուկ հարկադրանքի կիրառման լիազորությունների համալիր է...»:

Հեղինակը նշում է, որ ֆինանսական հարկադրանքին ներհատուկ են այն բոլոր առանձնահատկությունները, որոնցով բնութագրվում է իրավական հարկադրանքը (էջ 103): Դոկտորանտը ֆինանսական հարկադրանքը համարում է հարկադրանքի միջոց, իսկ իրավական հարկադրանքը լիազորությունների համալիր:

Տրամաբանությունը հուշում է, որ հատուկ հասկացության բնորոշումը պետք է համապատասխանի ընդհանուր բնորոշման տրամաբանությանը: Վերջին հաշվով՝ ֆինանսական հարկադրանքը դա լիազորությունների համալիր է, թե՛ ինչ – որ «միջոց» է:

Երրորդ՝ ֆինանսական հարկադրանքի բնորոշման մեջ նշված են միայն այն կիրառող սուբյեկտը և նպատակները, սակայն այս հասկացության բուն էությունը կազմող հատկանիշները նշված չեն:

Ավելին՝ ֆինանսական հարկադրանքի հասկացության մեջ նշված չէ նաև այն, թե այդ հարկադրանքը ինչ տեսակի նորմատիվ իրավական ակտով կարող է սահմանվել: Այս սկզբունքային հարցում անորոշությունը կրկնապատկվում է, երբ ատենախոսը նշում է. «Ֆինանսական հարկադրանք սահմանող նորմատիվ իրավական ակտերի ...»: Ստեղծվում է տպավորություն, որ ֆինանսական հարկադրանքի միջոցներ կարելի է սահմանել ցանկացած նորմատիվ իրավական ակտով, այդ թվում՝ ենթաօրենսդրական ակտով: Մինչդեռ սահմանադրական իրավունքի տեսանկյունից պետական հարկադրանքի միջոցները կարող են սահմանվել բացառապես ֆորմալ օրենքով:

4. Գիտական նորությունների (առանցին անգամ հետազոտելու) մասին ինքնագնահատականներ: Աշխատանքում հաճախ են հնչում այս կամ այն հասկացություններն առաջին անգամ հետազոտելու մասին ձևակերպումներ: Այսպես՝ ատենախոսը նշում է. «Գիտական հետազոտությունում առաջին անգամ հեղինակված է իրավատնօրինություն (юрисдикция) հասկացությունը, որից սկիզբ են առնում ինչպես ֆինանսաիրավական խախտումների գործերով «վարույթ», այնպես էլ «գործընթաց (процесс)» հասկացությունները: Իրավատնօրինությունն իրավագիտության մեջ առաջին անգամ հետազոտվում է որպես օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով համապատասխան պետական մարմնին վերապահված այնպիսի լիազորությունների համակցություն, որոնց ուժով իրավագործ մարմիններն իրենց իրավասության շրջանակներում իրավունք ունեն քննարկելու և զնահատելու իրավական վեճը» (էջ 16):

Իրականում այս հասկացությունները ուսումնասիրվել են հայկական իրականության մեջ, ավելին՝ «յուրիսդիկցիա», «իրավաբանական վարույթ» և «գործընթաց» հասկացությունները ներկայացվել են նույնիսկ դասագրքերում: Օրինակ՝ «Պետության և իրավունքի տեսություն: Գիտ. Խմբ. Ա. Ղամբարյան, Մ.Սուրադյան, (վերահրատարակվել է՝ 2013, 2016, 2018)» ուսումնական ձեռնարկում իրավաբանական վարույթին նվիրված է առանձին գլուխ, որտեղ ներկայացվում են յուրիսդիկցիոն իրավաբանական վարույթի մի շարք հարցեր:

5. «Պատժամիջոց» հասկացությունը. Ֆինանսական, թե՛ քրեական իրավունքի եզրույթ: Հեղինակը քննադատում է, որ ՀՀ «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» օրենքի 61-րդ հոդվածում օգտագործում է «պատժամիջոց» հասկացությունը: Քննադատության հիմնական պատճառաբանությունն այն է, որ ԿԲ-ն արդարադատության մարմին չէ, իսկ «Պատժամիջոցներ» կիրառելու իրավունքը վերապահված է միայն դատարաններին (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 48-րդ հոդ. 1-ին մաս), որը իրականացվում է «դատարանի դատավճռով պետության անունից, հանցագործության համար մեղավոր ճանաչված անձի նկատմամբ»:

Նախ՝ հեղինակը կարծեք թե «պատժամիջոց» հասկացությունը համարում է բացառապես քրեական իրավունքի եզրույթ, որի պայմաններում նա անտեսում է իրավական հասկացությունների մեկնաբանման ճյուղային ինքնավարության

սկզբունքը, որի համաձայն՝ միննույն իրավական տերմինը տարբեր իրավունքի ճյուղերում կարող է օգտագործվել իր կարգավորման առարկայի առանձնահատկությունների տեսանկյունից:

Երկրորդ՝ հեղինակը հակասում է ինքն իրեն, երբ մի կողմից՝ պաշտպանության ներկայացվող դրույթում հիմնավորում է «պատժամիջոց» հասկացության քրեաիրավական իմաստը, մյուս կողմից՝ աշխատանքի եզրակացության մեջ բազմաթիվ անգամ օգտագործում է «ֆինանսական պատժամիջոց» ձևակերպումը (էջ 364):

Վերոնշյալ նկատառումները կրում են մասնակի բնույթ և չեն նսեմացնում աշխատանքի ընդհանուր դրական արժեքը:

Մեղմագիրը համապատասխանում է ստենախոսության բովանդակությանը: Ն. Սուքիասյանի ստենախոսության հիմնական դրույթները բավարար չափով արտացոլված են հեղինակի հրատարակած գիտական հոդվածներում: Ստենախոսությունը կարող է գնահատվել իբրև էական նվաճում ֆինանսական իրավունքի տեսության բնագավառում:

Ելնելով վերոնշյալից, կարծում եմ՝ Նազելի Գառնիկի Սուքիասյանի «Ֆինանսական պատասխանատվության իրավական հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում» թեմայով դոկտորական ստենախոսությունն ամբողջական և ավարտուն գիտական հետազոտություն է, համապատասխանում է ներկայացվող պահանջերին, իսկ հեղինակն արժանի է իրավաբանական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան

Ա.Ս. Ղամբարյան

Ա.Ս. Ղամբարյանի ստորագրությունը հաստատում եմ՝
Հայ-Ռուսական Համալսարանի
Գիտական քարտուղար
Բ.Գ.Թ.

Ռ.Ս. Կասաբաբովա

23.06.2020թ.